

Bas et Haut

Groupe 1: Pétri de la terre du Mizbéah'

Texte n° 1

Mishné Torah – Hilkhot Beit HaBehira II, 1-2	משנה תורה, הלכות בית הבחירה ב':א'-ב'
Une tradition transmise à tous enseigne	ומסורת בידי הכל
que l'endroit où David et Salomon bâtirent l'autel	שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח
dans l'aire d'Aravna	בגורן ארונה
est le même lieu où Abraham bâtit l'autel	הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח
et y lia Isaac.	ועקד עליו יצחק
C'est également l'endroit où Noé bâtit un autel	והוא המקום שבנה בו נח מזבח
lorsqu'il sortit de l'arche.	כשיצא מן התבה
C'est l'autel sur lequel Caïn et Abel offrirent.	והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל
Et c'est là qu'Adam, le premier homme, offrit un sacrifice,	ובו הקריב אדם הראשון קרבן
lorsqu'il fut créé,	כשנברא
et de là même il fut créé.	ומשם נברא
Les Sages ont dit :	אמרו חכמים
« L'homme fut créé à partir du lieu de son expiation. »	אדם ממקום כפרתו נברא

Texte n° 2

Bereshit Rabba 14:8	בראשית רבה י"ד:ח
« De la terre » (Genèse 2,7) —	מן האדמה (בראשית ב, ז)
Rabbi Berekhya et Rabbi Ḥelbo dirent	רבי ברכיה ורבי חלבו אמרו
au nom de Rabbi Shmuel bar Naḥman :	בשם רבי שמואל בר נחמן
Il fut créé à partir du lieu de son expiation,	ממקום כפרתו נברא
comme il est dit :	היו מה דאת אמר
« Tu me feras un autel de terre » (Ex. 20,21).	מזבח אדמה תעשה לי
Le Saint, béni soit-Il, dit :	אמר הקדוש ברוך הוא
« Je le créerai à partir du lieu de son expiation,	הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו
afin qu'il puisse subsister. »	והלואי יעמד

Texte n°3

Talmud de Jérusalem Nazir 7:28	תלמוד ירושלמי נזיר ז'ב'
Rabbi Yehouda ben Pazi dit :	אמר רבי יודה בן פזי
Le Saint, béni soit-Il, prit une pleine cuillerée	מלא תרנוד אחד נטל הקדוש ברוך הוא
du lieu de l'autel	ממקום המזבח
et créa avec elle Adam le premier.	וברא בו אדם הראשון
Il dit :	אמר
« Puisse-t-il être créé à partir du lieu de l'autel,	הלואי ויברא ממקום המזבח
afin qu'il puisse subsister. »	ותהא לו עמידה
C'est ce qui est écrit :	הדא הוא דכתיב
« L'Éternel Dieu forma l'homme poussière de la terre » (Gen. 2,7),	ויוצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה
et il est écrit :	וכתיב
« Tu me feras un autel de terre » (Ex. 20,21).	מזבח אדמה תעשה לי
De même que « terre » là-bas signifie l'autel,	מה אדמה שנאמר להלן מזבח
De même ici, il s'agit de l'autel.	אף כאן מזבח

Questions:

1. Quel rapport pouvez-vous établir entre le texte 1 et le chant de Had gadia à la fin de la Haggada de pessah ?
2. Après la lecture de ces textes, comment comprendre que "l'homme est créé de à partir de la terre où se trouve l'autel – endroit de la réparation (expiation) ?"

Bas et Haut

Groupe 2 : Entre ciel et terre

Texte n°1

Rachi sur Roch Hachana 30a	רש"י על ראש השנה ל' א:כ"ג:א
Or nous avons établi dans le traité Shevou'ot (15b)	והא קיימא לן במסכת שבועות (דף טו)
que la construction du Temple n'a lieu ni pendant une fête	דאין בנין בהמ"ק לא ב"י"ט
ni durant la nuit.	ולא בלילה
Cela ne vaut toutefois que pour une construction réalisée par la main de l'homme ;	הני מילי בנין בידי אדם
mais la construction future sera faite par le Ciel.	אבל בנין העתיד לבא בידי שמים הוא

Texte n°2

Ketoubot 5a	כתובות ה-א'
Bar Kappara enseignait :	דַּרְשׁ בַּר קַפְּרָא
Les œuvres des justes sont plus grandes	גְּדוּלִים מַעֲשֵׂה צְדִיקִים
que l'œuvre de la création des cieux et de la terre.	יֹתֵר מַמְעֶשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ
Car à propos de la création des cieux et de la terre il est écrit :	דָּאִילוּ בַּמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּתִיב
« Ma main a fondé la terre,	”אֶף יְדֵי יְסַדָּה אֶרֶץ
et ma droite a déployé les cieux ».	וַיְמִינִי טָפְחָה שָׁמַיִם”
Tandis qu'à propos de l'œuvre des mains des justes il est écrit :	וְאִלוּ בַּמַּעֲשֵׂה יְדֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים כְּתִיב
« Le lieu pour Ta demeure que Tu as fait,	”מְכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלַּתְּ ה'
le Sanctuaire, Seigneur,	מִקְדָּשׁ אֲדָנִי
qu'ont établi Tes mains ».	כּוֹנְנֵנוּ יְדִיר”

(sur Ketoubot)	רש"י
« Ma main » – une seule main.	אֶף יְדֵי – חֵדָא יַד
« Sanctuaire » – c'est l'œuvre des mains des justes.	מִקְדָּשׁ – מַעֲשֵׂה יְדֵי צְדִיקִים הוּא

Texte n°3

Exode 15,17	שמות ט"ו:י"ז
Tu les feras venir et Tu les planteras	תבאמו ותטעמו
sur la montagne de Ton héritage,	בהר נחלתך
un lieu pour Ta demeure que Tu as fait, Hachem,	מכון לשבתך פעלת יהוה
le Sanctuaire, Seigneur,	מקדש אדני
qu'ont établi Tes mains.	כוננו ידך

Rachi	רש"י על שמות ט"ו:י"ז
« Résidence pour Ton habitation » :	מכון לשבתך
le sanctuaire d'en bas est aligné	מקדש של מטה מכון
face au Trône céleste,	כנגד כסא של מעלה
que Tu as fait (Mekhilta).	אשר פעלת
« Sanctuaire » :	מקדש ה
le signe de cantillation le sépare	הטעם עליו זקוף גדול
du Nom qui le suit :	להפרידו מתבת השם
« le sanctuaire qu'ont établi Tes mains, Hachem ».	המקדש אשר כוננו ידך ה
Le Temple est particulièrement cher,	חביב בית המקדש
car le monde fut créé d'une seule main,	שהעולם נברא ביד אחת
tandis que le Temple l'est par deux mains.	ומקדש בשתי ידיים
Quand sera-t-il bâti par deux mains ?	ואימתי יבנה בשתי ידיים
À l'avenir,	לעתיד לבא
lorsque « Hachem régnera à jamais »,	"בזמן ש"ה' ימלך לעלם ועד
quand toute la royauté sera sienne.	שכל המלוכה שלו

Questions :

1. Quelle partie du corps apparaît dans ces textes de manière récurrente ? Au singulier ou au pluriel ? Que pouvez-vous en déduire ?
2. Relevez la contradiction d'après les différents textes sur la construction du troisième Temple.

Bas et Haut

Groupe 3 : Rencontrer le lieu

Texte n°1

Genèse 28,17	בראשית כ"ח:י"ז
Il eut peur et dit :	וַיִּירָא וַיֹּאמֶר
Que ce lieu est redoutable !	מִה־נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה
Ce n'est rien d'autre	יֵאוֹן זֶה כִּי אִם
que la maison de Dieu,	בֵּית אֱלֹהִים
et ceci est la porte des cieux.	וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם

Rachi sur Genèse 28,17	רש"י על בראשית כ"ח:י"ז:א
« Ce n'est rien d'autre que la maison de Dieu ».	כי אם בית אלהים
Rabbi Éléazar dit au nom de Rabbi Yossé ben Zimra:	א"ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא
Cette échelle se tenait à Beer-Sheva	הסלם הזה עומד בבאר שבע
et le milieu de son inclinaison atteignait en face du Temple	ואמצע שפועו מגיע כנגד בית המקדש
Beer-Sheva se situe au sud du territoire de Juda	שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה
Jérusalem au nord	ירושלים בצפונה
à la frontière entre Juda et Benjamin	בגבול שבין יהודה ובנימין
et Béthel au nord du territoire de Benjamin	ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין
à la limite entre Benjamin et les fils de Joseph	בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף
Il en résulte qu'une échelle dont les pieds sont à Beer-Sheva	נמצא סלם שרגליו בבאר שבע
et la tête à Béthel	וראשו בבית אל
avait le milieu de son inclinaison face à Jérusalem	מגיע אמצע שפועו נגד ירושלים
Quant à ce que nos Sages ont déclaré :	וכלפי שאמרו רבותינו

« Ce juste est arrivé à la maison où Je demeure, et partirait-il sans y passer la nuit ? »	שְׁאֵמֶר הַקֶּבֶ"ה צָדִיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי וַיִּפְטֹר בְּלֹא לֵינָה
Or, ici il était à Louz, et Louz n'est pas Jérusalem	וְאָמְרוּ וַעֲקֹב קָרָא לִירוּשָׁלַיִם בֵּית אֵל וְזוֹ לֹז הִיא וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם
D'où apprennent-ils cela ?	וּמֵהֵיכָן לִמְדוּ לומר כן
Je dis que le mont Moriah fut arraché et transporté ici	אֲנִי אוֹמֵר שֶׁנִּנְעָקַר הַר הַמּוֹרִיָּה וּבָא לְכָאן
C'est ce que signifie le « raccourcissement de la terre » mentionné dans Houlin	וְזוֹ הִיא קִפְצַת הָאָרֶץ הָאֲמֹרָה בְּשַׁחֲטַת חֲלִין
Le lieu du Temple vint à la rencontre de Jacob	שֶׁבָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִקְרָאתוֹ עַד בֵּית אֵל
C'est le sens de « il rencontra le lieu »	וְזֶהוּ וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם
Or, Jacob allait de Beer-Sheva à Jérusalem, puis Louz et Haran	, וְאֵם תֹּאמַר כִּשְׁעֵבֶר וַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
Lorsqu'il arriva à Louz, il avait dépassé Jérusalem	מִדּוּעַ לֹא עָכְבוּ שָׁם
Il n'avait pas l'intention de prier au lieu de ses pères	אִיהוּ לֹא יָהֵב לְבִיָּה לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְלוּ אֲבוֹתָיו
Le Ciel peut-il le contraindre ?	וּמִן הַשָּׁמַיִם יַעֲכֹבוּהוּ
Il alla jusqu'à Haran	אִיהוּ עַד חָרָן אָזַל
Puis il décida de revenir	יָהֵב דַּעֲתִיהָ לְמִהְדֹּר
La terre se contracta pour lui	וְחָזַר עַד בֵּית אֵל וְקִפְצָה לוֹ הָאָרֶץ
Ce Béthel n'est pas près de Aï mais près de Jérusalem	הָאִי בֵּית אֵל לֹא הַסְמוּךְ לְעֵי אֵלָא לִירוּשָׁלַיִם
Il l'appela Béthel car c'est la Maison de Dieu	וְעַל שֵׁם יְהוָה בֵּית אֱלֹהִים קָרָאוּ בֵּית אֵל
C'est le mont Moriah où Abraham pria	וְהוּא הַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁהִתְפַּלֵּל בוֹ אַבְרָהָם
C'est le champ où Isaac pria	וְהוּא שָׂדֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל בוֹ יִצְחָק
Le Temple n'est ni montagne (comme l'appelle Abraham) ni champ (comme l'appelle Isaac)	לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁקָּרָאוּ הַר, וְלֹא כִּיִּצְחָק שֶׁקָּרָאוּ שָׂדֶה
Mais comme l'appelle Jacob - maison, lieu .	אֵלָא כִּיעֲקֹב שֶׁקָּרָאוּ בֵּית

Texte n°2

Exode, 23;20	שמות כ"ג:כ'
Voici que Moi j'envoie un ange devant toi	הנה אנכי שלח מלאך לפניך
pour te garder en chemin	לשמרך בדרך
et pour t'amener vers le lieu	ולהביאך אל-המקום
que J'ai préparé.	אשר הכנתי

Rachi	רש"י
Le lieu que J'ai préparé :	המקום אשר הכנתי
Mon lieu est déjà prêt face à lui,	כבר מקומי כנגדו
preuve que le sanctuaire d'en bas	וזה אחד מן המקראות
correspond au sanctuaire d'en haut.	שבית המקדש של מעלה מכון כנגד של מטה

Questions :

1. Reconstituez précisément l'itinéraire de Yaacov tel qu'il ressort du commentaire de Rachi. (vous pouvez utiliser la carte)
2. Selon Rachi, quelle démarche de Yaacov rend possible le miracle du « saut de la terre » ? Justifiez votre réponse à partir du texte.
3. Rachi suggère-t-il une dépendance du Temple céleste à l'égard du Temple terrestre ?
4. Expliquez au regard de l'enseignement du premier Rashi le sens de cette relation.

Bas et Haut **Groupe 4 : Juda ben Salomon Hay Alcalay**

Le rabbin Juda ben Salomon Hay Alcalay et l'Alliance israélite universelle

Entre 1868 et 1872, le Rav Yehouda Alcalay écrit quatre lettres aux dirigeants de l'Alliance Israélite Universelle.

Cet extrait de la quatrième lettre présente sa vision concrète et organisée du retour des Juifs en Terre d'Israël, basée sur le travail, l'autonomie et la responsabilité collective.

Nos sages de mémoire bénie ont dit (Traité Meguila, chap. 4)	'אמרו רז"ל מגלה פירק ד
Les synagogues et les maisons d'étude qui sont hors de la Terre	עתידין בתי כנסיות ובתי מדרש שבחוץ לארץ
sont destinées à être établies en Terre d'Israël.	שיקבעו בארץ ישראל
C'est-à-dire:	רצה לומר
toutes les synagogues et toutes les sociétés	כל בתי הכנסיות וכל החברות
qui se trouvent dans chaque ville	שבכל עיר ועיר
accepteront sur elles le joug de la royauté céleste	יקבלו עליהם עול מלכות שמים
et prélèveront la dîme	ויפרישו מעשר
sur les revenus de la communauté ou de la société sainte	מהכנסות הקהל או החברה הקדושה
de manière fixe pour l'implantation du pays.	קבוע לישוב הארץ
Comme l'ont fait plusieurs sociétés en Amérique,	כמו שעשו כמה חברות באמריקא
devant lesquelles s'est élevé le souvenir de Jérusalem,	שעלה לפניהם זכרון ירושלים
et qui mettent à part une part pour l'Éternel, pour les pauvres d'Israël.	ומפרישין חלק לה' לעניי ישראל
Et ils ont dit en ces termes :	ואמרו בזה הלשון
« qu'elles soient établies en Terre d'Israël »,	שיקבעו בארץ ישראל
en signe que cet établissement constitue la mitsva de la dîme,	לסימן שהקביעות הזאת תהיה מצות המעשר
comme il est écrit en Malachie chap. 3 :	'דכתיב מלאכי ג
« Revenez à Moi et Je reviendrai vers vous, dit l'Éternel des Armées »	שובו אלי ואשובה אליכם אמר ה' צבאות

et vous dites : « En quoi reviendrons-nous ? »	ואמרתם במה נשוב
« Un homme trompera-t-il Dieu ? Or vous Me trompez »	היקבע אדם אלהים כי אתם קובעים אותי
et vous dites : « En quoi T'avons-nous trompé ? »	ואמרתם במה קבענוך
« Dans la dîme et l'offrande. »	המעשר והתרומה
« Apportez toute la dîme dans la maison du trésor »	הביאו את כל המעשר אל בית האוצר
« afin qu'il y ait de la subsistance dans Ma maison. »	ויהי טרף בביתי
Telle est la repentance.	זו היא התשובה
Depuis le jour où Israël a été exilé de sa terre,	מיום גלות ישראל מעל אדמתם
les sages ont institué d'écrire « Jérusalem » sans le yod,	תקנו רז"ל לכתב ירושלים חסר יו"ד
en signe que c'est à cause de la faute de la dîme qu'ils furent exilés.	לסימן שבגלל המעשר גלו
Mais si l'implantation du pays se fait par la charité,	אבל אם ישוב הארץ יהיה מן הצדקות
cela est comme une chose sans réalité,	הוא כדבר שאין בו ממש
car elle n'a pas de pérennité.	מפני שאין לו קיום
C'est pourquoi la société sainte doit implanter le pays selon la voie naturelle du monde,	ולכן החברה הקדושה עליה לישוב את הארץ כדרך כל הארץ
par la voie du commerce, au moyen de titres de confiance (actions),	(בדרך סחורה בשטרי אמונה (אקציות
et ils verront un juste salaire pour leur labeur,	ויראו שכר טוב בעמלם
car le pays est fertile, une terre de commerce.	כי הארץ היא פורייה ארץ סחורה
Ils construiront des maisons et planteront des vignes,	ובנו בתים ונטעו כרמים
ils aménageront les routes,	ויתקנו הדרכים
et fabriqueront des navires et des industries,	ויעשו אניות ואומניות
et les pauvres d'Israël obtiendront leur subsistance	ועניי ישראל ישיגו פרנסתם
par l'effort de leurs mains	ביגיעת כפם
et par la sueur de leur front.	ובזעת אפם

Questions :

1. Pourquoi Rav Alkalay affirme-t-il qu'un établissement de la Terre d'Israël fondé sur la charité est « une chose sans consistance, sans pérennité » ?
2. Quels moyens pratiques et économiques Rav Alkalay propose-t-il pour l'implantation du pays ?
3. Comment Rav Alkalay conçoit-il le rôle de Jérusalem dans le projet de retour et d'organisation des Juifs en Terre d'Israël, et pourquoi cette ville apparaît-elle comme centrale dans sa vision ?

Bas et Haut

Groupe 5 : Berl Katznelson

“Destruction et Détachement ” — par Berl Katznelson

Journal Davar, page 2

Jeudi, 14 Av 5694 — 26 juillet 1934

Berl Katznelson (1887–1944)

Penseur majeur du sionisme travailliste, éditeur, éducateur, mentor de la Histadrout et de Ben-Gourion. Il découvre qu’un mouvement de jeunesse programme un camp d’été... le soir de Ticha BéAv.

J’ai appris qu’une des organisations de jeunesse a fixé le départ de ses membres pour un camp d’été dans la nuit même où Israël pleure sa destruction, son asservissement et l’amertume de son exil.

Il est impossible d’imaginer que quelqu’un ait fait cela volontairement. Il est impossible d’imaginer que des éducateurs de jeunesse pionnière, qui forment cette jeunesse à une « vie de réalisation », c’est-à-dire à l’effort de libération de l’exil et à la réparation des coups tombés sur nous suite à la destruction — il est impossible d’imaginer qu’ils aient agi sciemment. Mais cette ignorance, en elle-même, suscite des pensées douloureuses sur leur niveau culturel et sur la valeur de leur action éducative.

Que vaut et que produit un mouvement de libération sans enracinement, et basé sur l’oubli ? Un mouvement qui, au lieu de nourrir et d’approfondir chez ses membres le sens et la connaissance de ses sources, efface la mémoire de l’origine et coupe les racines mêmes par lesquelles le mouvement puise sa vitalité ?

Serions-nous capables aujourd’hui d’un mouvement de renaissance si le peuple d’Israël n’avait pas gardé dans son cœur, avec entêtement sacré, le souvenir de la destruction ? S’il n’avait pas distingué, dans sa mémoire, dans son ressenti et dans ses pratiques quotidiennes, le jour de la destruction de tous les autres jours ? C’est là la force d’un symbole vital, condensé et fécond dans l’histoire d’un peuple. Si Israël n’avait pas su se lamenter pendant des générations, le jour du souvenir, avec l’intensité de celui qui vient de perdre sa liberté et sa patrie, comme si ses morts gisaient devant lui, — alors ni Hess ni Pinsker, ni Herzl ni Nordau, ni Syrkin ni Borochof, ni A. D. Gordon ni Y. H. Brenner ne se seraient levés. Et Yehouda Halevi n’aurait pas pu écrire « Sion, ne t’enquiers-tu pas ? » et Bialik n’aurait pas pu composer « Le rouleau de feu ».

C’est ce qu’a compris un homme comme Aharon Liberman, premier héros du mouvement socialiste juif en diaspora. Lorsqu’il entreprit de fonder à Londres la première association ouvrière juive — dans une atmosphère entièrement cosmopolite, dépourvue de tout rêve d’existence nationale indépendante — il se souvint et ne négligea pas le jour de deuil national. Dans le « registre » de cette association apparaît un protocole historique daté du 2 Av 1876. Liberman propose : puisque la prochaine assemblée tombe le 9 Av, il faut la reporter. Un de

ses camarades s'y oppose au nom de l'« universalisme » et du rejet de la tradition. Liberman lui répond : « Tant que la révolution socialiste n'est pas advenue, la liberté politique a une grande importance pour chaque peuple ». « Pour nous, socialistes hébreux, le 9 Av a la même valeur qu'il a pour les membres de notre nation. » Ce jour-là « nous avons perdu notre liberté, et notre peuple en porte le deuil depuis dix-huit siècles et plus ». Ainsi comprenait, ressentait et voulait éduquer ce grand socialiste juif, à une époque où l'on croyait encore pleinement que la révolution socialiste imminente abolirait d'un coup les contradictions nationales — voire l'existence même des nations — et où aucune vision de renaissance d'Israël, aucune compensation au deuil de « dix-huit siècles », n'apparaissait encore à l'horizon (sauf dans l'horizon de Moshe Hess, ignoré de sa génération).

Et nous ?

Nous, la génération qui a bu la coupe de l'exil et de l'asservissement plus amèrement que bien des générations précédentes ; la génération que la force des événements a ramenée à la perception de la destruction et des expulsions ; la génération dont tout le sens de la vie est de servir de pont entre la destruction et l'exil, d'un côté, et la vie d'indépendance et de liberté, de l'autre — cette génération-ci serait-elle éduquée à sa mission par l'oubli du jour de deuil de son peuple ?

Certes, les bureaux du Comité exécutif de la Histadrout sont fermés ce jour-là, ce jour de deuil historique comme aucune nation civilisée n'en connaît un aussi profond et douloureux.

Mais il se peut qu'il existe une grande distance culturelle entre le monde spirituel des dirigeants de la Histadrout et celui de certains éducateurs de jeunesse. Ceux-ci voient sans doute l'acte du Comité exécutif comme une formalité extérieure, qui ne les touche pas intérieurement. Et, inversement, un mouvement ouvrier peut-il se contenter d'une éducation faite seulement de lois et d'idéologie, sans créer pour lui-même et ses apprentis une atmosphère chargée d'émotion et de symbolisme ?

On parle beaucoup, de nos jours, et particulièrement dans les mouvements de jeunesse, de la valeur éducative des symboles. Pourquoi donc aucun mouvement de jeunesse ne saurait-il envelopper ce jour de deuil sur ses drapeaux ? Pourquoi ne saurait-il insuffler à ses activités ce jour-là quelque chose de la grande douleur, qui féconde et qui éduque ? Sommes-nous donc incapables de vivre et de vivifier nos symboles, d'en approfondir la signification, de les remplir de l'esprit de la génération et de ses besoins ? Ne sommes-nous capables que d'utiliser des symboles empruntés, copiés, dont l'essentiel est la conformité à un modèle extérieur ? Sommes-nous donc voués à une vie détachée, à une culture détachée et à des symboles détachés ?

Quant aux éducateurs dont le monde intérieur ignore le ressenti du jour de la destruction, on pourrait peut-être les excuser en invoquant la formule bien connue : « Pardonne-leur, car ils ne savent pas ce qu'ils font. »

Mais qu'au sein d'un si grand mouvement éducatif, dont les valeurs sont fondamentales, l'éducation de la jeunesse puisse être confiée à des personnes dépourvues de lien avec les trésors spirituels de la nation, les symboles historiques, les valeurs culturelles et les profondeurs de l'âme — pour cela, il n'y a pas d'expiation.

חורבן ותלישות / ברל כצנלסון

שמעתי כי אחת מהסתדרויות הנוער קבעה את יציאת חבריה למחנה קיץ באותו לילה שבו מבכה ישראל את חורבנו, את שעבודו ואת מרי גלותו. אין להעלות על הדעת כי משהו עשה זאת במתכוון. אין להעלות על הדעת כי מדריכי נוער חלוצי, המחנכים אותו ל"חיי הגשמה", כלומר, למאמצי שחרור מן הגלות ותיקון הנגעים והמומים שחלו בנו בעקב החורבן – אין להעלות על הדעת כי הם עשו זאת מתוך ידיעה מה הם עושים. אולם אי-ידיעה זו כשהיא לעצמה היא המעוררת מחשבות נוגות על רמתם התרבותית ועל ערך פעולתם החינוכית של כמה ממדריכי הנוער.

מה ערכה ומה פרייה של תנועת שחרור שאין עימה שורשיות ויש עימה שיכחה, אשר תחת לטפח ולהעמיק בקרב נוסאיה את הרגשת המקור ואת ידיעת המקורות, היא מטשטשת את זכרון נקודת המוצא ומקצצת בנימין, אשר דרכן יונקת התנועה את לשדה? כלום היינו עוד מסוגלים כיום הזה לתנועת-תקומה לולא היה עם ישראל שומר בליבו בקשיות עורף קדושה את זכר החורבן? לולא היה מייחד בזיכרוננו ובהרגשתו ובהליכות – חייו את יום החורבן מכל הימים? זהו כוחו של הסמל החיוני המגובש והמפרה בקורות עם. אלמלא ידע ישראל להתאבל במשך דורות על חורבנו ביום הזכרון, בכל חריפות ההרגשה של מי שמתו מוטל לפניו, של מי שאך זה עתה אבדו לו חירותו ומולדתו, לא היו קמים לוננו לא הס ולא פינסקר, לא הרצל ולא נורדוי, לא סירקין ולא בורוכוב, לא א.ד. גורדון ולא י"ח ברנר. ויהודה הלוי לא היה יכול ליצור את "ציון הלא תשאל" וביאליק לא היה יכול לכתוב את "מגילת האש". זאת הבין אדם כאהרון ליברמן, גיבורה הראשון של התנועה הסוציאליסטית היהודית בגולה, כשניגש לייסד בלונדון את אגודת הפועלים היהודית הראשונה, באטמוספירה שכולה קוסמופוליטיות וחוסר כל חלום של קיום לאומי עצמאי, זכר ולא שכח את יום האבל הלאומי. וב"פנקס" של אותה האגודה רשום פרוטוקול היסטורי מיום ב' אב (תרל"ו) 1876. ליברמן מציג: הואיל והאסיפה הבאה של האגודה חלה בתשעה באב יש לדחותה ליום אחר. אחד מחבריו טוען נגד הדחייה בשם ה"כלל אנושיות" ובשם שלילת המסורת. וליברמן מסביר לו כי "כל עוד לא באה המהפכה הסוציאליסטית, יש בחירות הפוליטית חשיבות רבה בשביל כל אומה ולשון. לט' באב יש בשבילנו, הסוציאליסטים העברים, אותו ערך שיש ליום זה בשביל בני גזענו. ביום זה אבדה לנו חירותנו ועמנו מתאבל עליה זה י"ח מאות שנה ויותר". כך הבין וכך הרגיש וכך רצה לחנך את תנועת הפועלים סוציאליסט – יהודי גדול, בימים שעוד האמינו באמונה שלמה כי המהפכה הסוציאליסטית הקרובה לבוא עתידה לבטל במחי-יד אחד כל הניגודים הלאומיים, ואפילו את עצם קיומם של הלאומים המיוחדים, ובימים אשר שום חזון של תקומת ישראל, של שילומים לאבל של י"ח מאות שנה לא נראה עדין באופק.

ואנחנו?

הדור אשר שתה את קובעת הגלות והשעבוד יותר מכמה וכמה דורות שקדמו לו, הדור אשר הוחזר בחוזק יד אל הרגשת החורבן והגירוש, הדור אשר כל טעם חייו הוא בזה שישמש גשר מן החורבן והגלות אל חיי עצמאות וחירות – האם הדור הזה יתחנך ליעודו על ידי שיכחת יום אבל עמו? אמנם, משרדי הוועד הפועל של ההסתדרות סגורים ביום האבל ההיסטורי, אשר שום אומה תרבותית אינה יודעת כמוהו לעומק ולכאב. אך יתכן כי קיים מרחק תרבותי רב בין עולמם הרוחני של ראשי ההסתדרות ובין עולמם הרוחני של כמה ממדריכי הנוער. ואלה רואים, כנראה, את מעשה הוועד הפועל של ההסתדרות כעניין חיצוני, וליבם בל עימם. ומאידך גיסא, האם יכולה תנועת הפועלים להסתפק רק בחינוך לדברי הלכה ואידיאולוגיה בלבד, מבלי שתיצור לעצמה ולחניכיה אטמוספירה רוויית רגש וסמליות?

הלא בימינו מרבים לדבר ובהסתדרויות נוער בפרט, על ערכם החינוכי של סמלים. מדוע איפוא לא תדע שום הסתדרות נוער לעטוף ביום זה את דגליה אבל? להשרות ביום זה על מסיבותיה מן הצער הגדול, המפרה והמחנך?

האמנם תש כוחנו להיות ולהחיות את סמלינו, להעמיק בתוכנם, למלא אותם רוח הדור וצרכי הדור? האמנם אין אנו מסוגלים אלא להשתמש בסמלים שאולים בהקפה, בסמלים שאולים בהקפה, בסמלים שאין עימם אלא העתקה וחיקוי, והעיקר, הסכמה מן החוץ? האומנם אין אנו מסוגלים אלא לחיים תלויים, לתרבות תלויה ולסמלים תלויים? על אותם מדרכי הנוער אשר בעולמם הרוחני חסרה הידיעה וההרגשה של יום החורבן אפשר אולי ללמד זכות בנוסח הידוע: סלח להם, כי אין הם יודעים מה שהם עושים. אבל על עצם העובדה, שבתוך תנועה כבירה – תכנים ועמוקות רגשות אפשר שהדרכת הנוער תהא נתונה בידי מי שאין להם חוש לאוצרות הרוח של האומה, לסמלים היסטוריים, לערכים תרבותיים – אין כפרה.

מתוך: ברל כצנלסון, "חורבן ותלישות", דבר, 26.07.1934, עמ' 2

Questions:

1. Quel est la préoccupation principale de Berl Katznelson dans son article ?
2. Quel rapport fait-il entre le 9 Av et la construction de l'État ?
3. Quel lien pouvez-vous faire entre cet article et la question de Yeroushalayim shel Maala vechel Mata ?